

FOLKEBIBLIOTEKET OG MERDEMOKRATI

Ytrings- og informasjonsfrihet er sjølsagte samfunnsprinsipp. Men det fins svakheter i informasjonsflyten, og det skjer i dag en forverring, også i Nord og Vest. Folkebiblioteket har tradisjon for allsidighet i bokvalget, men biblioteket har større potensial for å bidra til merdemokrati.

Demokratiske prinsipp blir i våre samfunn internalisert i oss fra barneskolen. De er konstituerende for "konsensusamfunnet" vårt, men dette svekker samtidig den kritiske sansen. Her spiller massemedia en viktig rolle. Boka *Manufacturing Consent*[1] av Edward S. Herman og Noam Chomsky handler om forringing og imperfeksjoner i media. De lanserer fem "nyhetsfiltre" for å kunne påvise kontrollen som storkapitalen har over media, spesielt i USA [2]:

1. Mediebedriftenes størrelse, eierskap og profitorientering
2. Reklame er inntektskilden som muliggjør å drive i mediebransjen
3. Medias avhengighet av og tillit til informasjon fra mektige kilder innen regjering, embetsverk og næringslivet
4. Organisert press og kritikk utenfra for å disiplinere massemediene
5. Antikommunisme som kontrollmekanisme

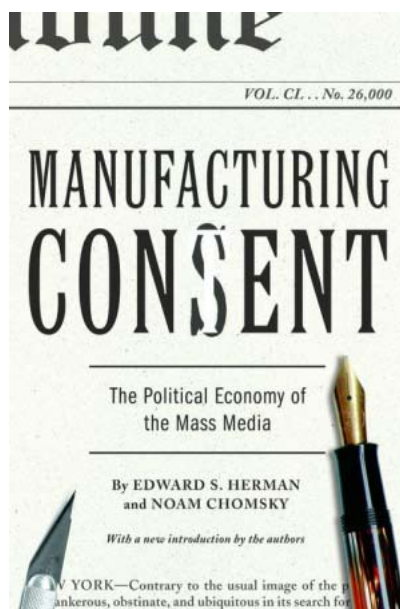
Påvirkningen skjer ikke ved "crude interventions, but by selection of right-thinking personnel and by the editors' and working journalists' internalization of priorities and definitions of newsworthiness that conform the institution's policy."

Et aktuelt norsk eksempel er myndigheten Norads (tilsvarende Sida), sannsynlige press på Aftenpostens redaktør i 1981 for ikke å trykke en serie kritiske reportasjer om norsk bistand[3]. Til nå har kritikk av norsk bistand vært lavt prioritert i etablerte media, trass i at forskere har fått høythengende priser for sin kritikk[4].

IKKE-SAKER

Av andre "berømte" ikke-saker kan nevnes hvordan riksmidia ignorerte de negative konsekvensene av den store pensjonsreformen i 2010 til etter at den var gjennomført, og den begrensa kritiske journalistikken rundt oljeboomen i Nord-Norge[5]. Et tredje eksempel, men med større rekkevidde, handler om klimakrisa. Politikerne og dermed medias «løsninger» er kvotekjøp, "grønn kapitalisme" og internasjonale konferanser, mens redusert vekst er en ikke-sak.

Med unntak av to «misser» i januar 2013: En tidligere leder av et lite maoistisk parti provoserte i et blogginnlegg redaktøren i avisa VG. Det handla ikke om miljø, men hans vekstkritiske blogg ble allment kjent. Kort etter, etter et foredrag i Oslos Litteraturhus, slapp en forsker til i enkelte riksmidia, men først flere måneder etter at han hadde utgitt ei bok om dette i USA.

En annen tendens i media er fokus på personer i stedet for saker. Det er menneskelig å identifisere seg med andre individer, men i journalistikken blir dette en begrensning av virkeligheten til det som kan bli personifisert og dramatisert.

Forfatterne av boka *Skandalenes markeds plass*[6] påpeker at en moralistisk tilnærming til politiske skandaler er mindre kostnadskrevende enn å fokusere på komplekse politiske forhold. De skriver også om «flokkdyrtendenser» blant journalister, der mange ukritisk følger samme spor og fortolkninger og dermed styrker fordomsfulle forståelser av virkeligheten.

DEGENERERING

Men hva skjer med journalistikken og informasjonen etter Internett? Det blir mer informasjon til flere, men det oppstår samtidig nye forverringer: Det nye tidspresset på Nettet gir kortere artikler (publikum vil ikke lese de lange), dårligere research ("kontinuerlig deadline" gjør at journalisten bare sjekker én eller få kilder) og nivellering; blant annet mer gjenbruk. Et paradoks er at nettavisene sjelden bruker hyperlenker og heller ikke utnytter muligheten til å lenke til eller publisere primærdokumenter. Dette skyldes reduserte annonseinntekter når leseren følger en ekstern lenke og ofte ikke vender tilbake. Den økonomiske krisa forsterker disse tendensene, samtidig som pressen får konkurranse fra bloggere, sosiale medier m.m. For lokalpressen og -media kommer i tillegg problemet med stor sosial og geografisk nærhet — "alle kjenner alle" — spesielt på samfunnstoppene.

Her snakker vi om etablerte, mainstream media. Meningsbærende, "opposisjonelle" riksaviser er det få igjen av, og spesialtidsskrift og allmenkulturelle tidsskrift som går i djupet, blir bare lest av få.

Hvor vil jeg med dette? Jeg har vist at informasjonsstrømmene ikke er så uttømmende som vi ofte blir fortalt. Det fins svakheter og hull; det fins ledige nisjer, spesielt i våre små nordiske offentligheter. Og etter min mening fins det ledige nisjer som biblioteket kan og bør fylle.

BIBLIOTEKET – EN UAVHENGIG ARENA

Enhver bibliotekar vil hevde, om hun blir spurt, at bibliotektilbudet er demokratisk, egalitært og sjølstendig. Biblioteket avgjør sitt eget tilbud, og man tilbyr bøker med ulike meninger og som kan være kritiske, også mot myndigheter og annet establishment. Dette er likevel relativt passiv virksomhet, man formidler det forlagene tilbyr.

I IFLAs erklæring om bibliotek og åndsfrihet[7] fra 1999 heter det blant annet:

Foto: Anders Ericson

- Bibliotekene skal sikre at utvalget av og tilgjengeligheten til bibliotekets materiell og service blir styrt av faglige og ikke av politiske, moralske eller religiøse avveininger.
- Bibliotekene skal selv fritt anskaffe, organisere og formidle sitt tilbud og informasjon, og motsette seg enhver form for sensur.

I den pågående revisjonen av den norske bibliotekloven foreslår Departementet at folkebiblioteket skal være "møteplass for offentlig samtale og debatt".

Men Norsk Bibliotekforenings styre foreslo i høringen et viktig tillegg[8]: "Folkebibliotekene skal være en møteplass og en uavhengig arena for offentlig samtale og debatt". Dette vil eventuelt styrke og utvide den sjølstendigheten bibliotekarene alltid har hevdet når det gjelder bokvalg. Og hva når biblioteket nå blir en mer og mer aktiv formidler? Og når det enkelt kan publisere sjøl? Biblioteket er på hjemmesider, blogg og Facebook, og det digitaliserer. Det kan faktisk fylle huller i informasjonsstrømmen og motvirke den passiviserende consent Herman og Chomsky snakker om.

Det har begynt å skje ting. De norske litteraturhusene er private initiativ med utgangspunkt i forfattermiljø. Litteraturhuset i Oslo er blitt byens kanskje viktigste seriøse debattarena. Biblioteka møter denne "konkurransen" med liknende arrangement. En filial i Oslo presenterer smale forlag og litteratur. Lørenskog bibliotek kjører en møteserie under navnet «Det reflekterende rom», med aktuelle saker til debatt. Mye av dette skjer med støtte fra den private stiftelsen Fritt Ord[9]. Og når Oslo nå skal bygge nytt hovedbibliotek, er et av hovedpunktene i brosjyren[10]: *Støy i stillhetens hus – Deichman engasjerer og provoserer!*

Hvor går grensa for hvor sjølstendig og kontroversielt et folkebibliotek kan opptre? Det hittil mest vidtgående "stuntet" var nok på Lillehammer, der biblioteket på midten av 2000-tallet arrangerte fire store folkemøter om utviklingen av byen. Daværende biblioteksjef kunne fortelle at "enkelte politikere og administratorer ble sure, men folk flest satte stor pris på det"[11].

Også på Internett kan bibliotek yte noe for merdemokratiet. I 2006 utvikla jeg et nettsted for biblioteka i kommunene rundt den planlagte sivile Moss lufthavn, Rygge[12]. Bakgrunnen var underskudd på informasjon om miljøkonsekvenser, da blant annet alle lokalmedia og nesten

alle politikerne var for flyplassen. Motstanderne kom til orde i leserinnlegg, men media hadde få egne kritiske saker. På nettstedet presenterte vi materiale både for og imot, med lenker til primærkildene.

Saker med informasjonsunderskudd er det mange av i lokalsamfunna. På basis av dette utvikla jeg så konseptet "Biblioteket tar saka". Mye mer har ikke skjedd her, men den tilhørende bloggen dekker feltet[13].

Samtidig: Finske Mikael Böök utvikler i dag viktig teori rundt bibliotekets potensial i Internettssamfunnet. Hans viktigste artikler, blant annet fra BiS, fins nå i boka *Biblioteksaktivisten - Essäer om makt och bibliotek i informationssamhället* [14].

Ytringsfrihet er tema på mange bibliotekkonferanser, men det handler mest om åpen sensur og ekstreme tilstander. Altså om nåtid i Sør og Øst og bare fortid i Nord og Vest, typisk fascisme og kommunisme. Herman og Chomskys tema, påvirkning gjennom media og samling om det etablerte, er sjelden på programmet. FAIFE, IFLAs kontor for intellektuelle friheter[15], har samme fokus. FAIFE "responds to violations of freedom of access to information and freedom of expression".

Det er ikke violations som skaper konformitet og likegyldighet i Nord og Vest. Biblioteket må utvide sitt fokus.

Anders Ericson

Nettredaktør Bibliotekforum.no

FOOTNOTER

- [1] Chomsky, Noam og Herman, Edward S.: (1988) *Manufacturing Consent*. New York: Pantheon.
- [2] Norsk oversettelse: Allern, Sigurd (1992) *Kildenes Makt*. Oslo: Pax.
- [3] www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Sakene-du-aldrig-fikk-lese-7095972.html
- [4] www.nrk.no/nyheter/norge/1.2337599
- [5] www.journalisten.no/story/60655
- [6] Allern, Sigurd og Pollack, Ester (red.) (2009) *Skandalenes markeds plass*. Bergen: Fagbokforlaget.
- [7] http://ifla.queenslibrary.org/faife/policy/iflastat/iflastat_no.htm
- [8] www.norskbibliotekforening.no/article.php?id=2823
- [9] www.fritt-ord.no/prosjekter/mer/et-nytt-tideverv-tilskudd-til-samtalemter-pa-bibliotekene-2009/
- [10] http://issuu.com/msbagtas/docs/deich-nye-brosjyren_low/3
- [11] www.norskbibliotekforening.no/article.php?id=1093&p=1
- [12] <http://eduftdaoduf.googlepages.com/ryggefly.html>
- [13] <http://bibliotekettarsaka.wordpress.com/>
- [14] www.edizioniartemis.it/ebooks/mb/biblioteksaktivisten/manifest/biblioteksaktivisten.html
- [15] <http://archive.ifla.org/faife/faife/presen.htm>